

Waldemar Basak

Wpływ negatywnych wzorców zachowań współczesnych gwiazd popkultury na rozwój młodzieży licealnej

Civitas Hominibus : rocznik filozoficzno-społeczny 4, 91-114

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.



Waldemar Basak

Wpływ negatywnych wzorców zachowań współczesnych gwiazd popkultury na rozwój młodzieży licealnej

Żyjemy w czasach, które charakteryzują się dużym dynamizmem zmian obserwowanych właściwie w każdym aspekcie życia jednostki. Gwałtowny postęp technologiczny, sekularyzacja, gospodarka wolnorynkowa oraz konsumpcjonizm modyfikują sposób spostrzegania świata. Zmieniają się wartości, cele i ideały, do których dążymy, jak również sposoby, dzięki którym je osiągamy. Niebagatelny wpływ na taki stan rzeczy mają procesy globalizacji, które implikują potrzebę wypracowania nowych wzorców zachowań koniecznych dla prawidłowego funkcjonowania w społeczeństwie. Mass media, które stały się ośrodkiem wiedzy, mądrości życiowej i doświadczenia, ukazują nam, jak mamy się zachować w poszczególnych sytuacjach, podpowiadają, co zrobić, aby osiągnąć zamierzony cel. Lansują również nowy wizerunek człowieka – atrakcyjnego, pewnego siebie, młodego „obywatela świata”, wmawiając nam, że tylko w ten sposób osiągniemy sukces i będziemy szczęśliwi. Programy rozrywkowe typu *Idol* czy *Big Brother* pozwalają uwierzyć, że każdy może stać się sławnym i bogatym. Wystarczy tylko być modnym, odważnym, przebojowym i umieć się zachować różnych sytuacjach. Czasami warto nawet zaszokować – jak Agnieszka Frykowska „Frytka” czy Jola Rutowicz, aby stać się postacią medialną i wejść do grona celebrytów, co związane jest z szeregiem przywilejów społecznych, a często również z dużymi pieniędzmi.

Młodzież, przed którą stoją wyzwania całego dorosłego życia, obserwuje i stara się naśladować różne wzory zachowań, aby wybrać ten, który będzie dla niej optymalny. Porównując znane postacie – gwiazdy sportu, mody, muzyki czy filmu do własnego otoczenia, analizuje i wyciąga wnioski dotyczące strategii postępowania w dalszym życiu. Nie każde zachowanie – nawet jeżeli prowadzi do celu – jest jednak warte naśladowania, gdyż może wiązać się z wyrządzeniem krzywdy sobie lub innym.

Rozpoczynając rozważania na temat wpływu idoli na współczesną młodzież, należy wyjaśnić znaczenie słowa *idol*. Słyszymy je codziennie w mediach, wśród znajomych, na ulicy. Często jest stosowane zamiennie ze słowem *autorytet*. Czy jednak zawsze znaczą to samo?

Według encyklopedii Wydawnictwa Naukowego PWN idol (gr.) to „osoba ciesząca się szczególną popularnością, bożyszcze pewnych kręgów publiczności (np. piosenkarz, sportowiec)”¹. Podobnie definiuje znaczenie tego słowa *Słownik wyrazów obcych i trudnych*: „Idol to artysta, sportowiec, polityk (...) uwielbiany przez kogoś (najczęściej przez jakąś grupę), otaczany kultem, ubóstwiany”². Mówiąc ogólnie, idol to symbol, wyobrażenie bóstwa będącego przedmiotem swoistego kultu lub (co bardziej odpowiada współczesnemu rozumieniu tego słowa) osoba ciesząca się wyjątkową popularnością. Ubóstwianiu jakiejś postaci towarzyszy zbieranie jej zdjęć, wycinków prasowych, oglądanie programów z jej udziałem, a także kupowanie rozmaitych bibelotów, które ją charakteryzują, noszenie podobnej odzieży, fryzury, kopiowanie jej stylu życia.

Z kolei autorytet według definicji to „człowiek ogólnie poważany ze względu na swą wiedzę lub postawę moralną, mający wpływ na zachowanie i myślenie innych”³. Autorytetem możemy więc nazwać uznanie, prestiż osoby, osób czy grup społecznych oparte na cenionych w danym społeczeństwie wartościach. Wartości te są odmienne w różnych kręgach społecznych, stąd możemy mówić o autorytecie tradycji, wiedzy, religii, bogactwa, siły, nauki, prawa itp.

Porównując te definicje, od razu wyłaniają się różnice znaczeniowe – o ile autorytet odnosi się do wnętrza osoby – jej postaw, wartości, wiedzy, umiejętności, tak idol to postać skupiona w głównej mierze na swojej powierzchowności – wyglądzie, przekazie medialnym, popularności. Idol jest uosobieniem człowieka – niejednokrotnie wykreowanego przez profesjonalistów – który „dobrze się sprzedaje”. Nieważna jest prawda o idolu, ważne, ile można na nim zarobić. Można oczywiście opowiadać się za stwierdzeniem, że ludzie nie są przecież – delikatnie mówiąc – niemądrzy i potrafią odróżnić dobro od zła: wdrażać pożądane wzorce zachowań, odrzucając jednocześnie te, które mogą prowadzić do patologizacji życia. Analizując jednak wypowiedzi kulturoznawców, należy zastanowić się nad rosnącym, niepoddawany krytyce wpływem osób znanych na rozwój społeczeństw. Profesor Wiesław Godzic – filmoznawca i medioznawca zajmujący się tym zagadnieniem od wielu lat – pisze w jednej ze swoich publikacji: „Gwiazdy (...) nie są najmądrzejszą grupą, a wielokrotnie dały dowody swojej głupoty. David Beckham ma kłopoty z zadaniem matematycznym dla siedmiolatka. Żona Beckhama, Victoria, dawniej Spice Girls, oświadczyła, że nie przeczytała w życiu żadnej książki, Halle Berry przewozi swoje ukochane psy w walizce włożonej do luku bagażowego, Mariah Carey zachwyca się szczupłością afrykańskich dzieci, nie rozumiejąc, że jest ona rezultatem głodu, a Paris Hilton sądzi, że Londyn znajduje się poza Anglią”⁴. Jednocze-

¹ <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo.php?id=3913877>, stan z 25 czerwca 2008 r.

² R. Pawelec, *Słownik wyrazów obcych i trudnych*, Warszawa: Wydawnictwo Wilga, 2003, s. 264.

³ Tamże, s. 59.

⁴ W. Godzic, *Znani z tego, że są znani. Celebryci w kulturze tabloidów*, Warszawa: Wydawnictwo Akademickie i Profesjonalne, 2007, s. 22.

śnie: „Gwiazdy są ważne, bo są ważne dla członków społeczeństwa, a w ich figurach jak w soczewce skupiają się rozmaite rejestry życia społecznego. (...) Są ważne, gdyż znany wrestler zostaje wybrany gubernatorem Minnesoty, a umiśniony aktor rządzi z nadania społecznego wielkim stanem Kalifornia, zaś inny aktor starszego pokolenia, słaby w swoim kunszcie, prawie przez dekadę wpływał na losy świata jako prezydent największego mocarstwa. Dają do myślenia o swojej potędze, gdy okazuje się, że w trakcie finału brytyjskiego konkursu piosenkarskiego *Pop Idol* w grudniu 2002 roku więcej osób dzwoniło, wybierając ulubioną postać, niż oddało głosy na partię Liberalnych Demokratów w brytyjskich wyborach w 2001 roku. To nie wydaje się wyłącznie brytyjską specjalnością – głosy oddane w wyborach na niejedną partię polityczną zostały w Polsce przebite liczbą SMS-ów przesłanych przez oglądających *Big Brothera* czy *Idola*”⁵.

Dlaczego tak się dzieje? Żyjemy w świecie zdominowanym przez media – prasę, radio, telewizję, Internet. Dzięki powszechnemu dostępowi do tak wielu źródeł informacji zacierają się granice, zmniejszają odległości, mieszają wzorce kulturowe. Mimo woli stajemy się – jak określił to Herbert Marshall McLuhan, kanadyjski filozof i teoretyk komunikacji – „mieszkańcami wielkiej globalnej wioski”. Dorosłemu człowiekowi, który przecież ma ukształtowaną osobowość, trudno jest odnaleźć się w powodzi informacji, porad, sugestii, a także wzorców zachowań. Media, walcząc o konsumenta, czyli o jak najwyższe zyski, starają się uczynić swój towar jak najatrakcyjniejszym, co częstokroć prowadzi do zniekształcania i selekcji przekazywanych informacji. Najważniejszym czynnikiem mającym wpływ na wprowadzenie na antenę danego programu jest wskaźnik popularności – mówiąc inaczej – to, jak duża będzie rzesza odbiorców. Znaczna liczba scenariuszy programów, audycji, informacji w prasie i Internecie powstaje w oparciu o listę „przyjemnych aktywności” wyłonioną na podstawie badań opinii publicznej. Uściśla ona osiem obszarów, które respondenci określili jako najatrakcyjniejsze. Są to: „jedzenie i picie, seks, związki społeczne ze szczególnym uwzględnieniem stanu zakochania, sukces, używanie własnych zdolności najczęściej w aktywnej pracy (w tym również przewyżczanie własnych słabości), sport i ćwiczenia, muzyka, natura i czytanie oraz alkohol”⁶. Przyrównując wymienione przyjemności do tradycyjnych wzorców moralnych, otrzymujemy listę siedmiu grzechów głównych. Jak pisze Tadeusz Zasepa – kapłan, teolog i profesor doktor habilitowany teologii pastoralnej w zakresie mediów masowych: „Siedem grzechów głównych, które kiedyś potępiano, jest teraz podstawą kultury reklam i konsumpcji: chciwość, pożądanie, obżarstwo, zawiść, lenistwo, złość i pycha”⁷. Media, potrzebujące odbiorcy „tu i teraz”, przekazują nam gotowe wzorce zachowań, podają konkretne scenariusze życia. Lansują konsumpcję, egzystencję nastawioną na „mieć”. Struktura ramówek telewizyjnych oparta jest w głównej mierze na programach rozrywkowych. Przeglądając program telewizyjny w najlepszym czasie antenowym, odnajdujemy prawie wyłącznie pozycje tego typu. Wystarczy wspomnieć

⁵ Tamże, s. 23–24.

⁶ W. Godzic, *Przyjemność*, [w:] W. Godzic, *Oglądanie i inne przyjemności kultury popularnej*, Kraków: Wydawnictwo Universitas, 1996, s. 69.

⁷ T. Zasepa, *Media, człowiek, społeczeństwo: doświadczenie europejsko-amerykańskie*, Częstochowa: Wydawnictwo Święty Piotr, 2002, s. 104.

o *Tańcu z gwiazdami*, *Jak oni śpiewają*, *Gwiazdy tańczą na lodzie*, *Rankingu gwiazd*. Przykłady można mnożyć jeszcze długo.

Innym ważnym czynnikiem decydującym o wprowadzeniu danej informacji do publicznej wiadomości jest jej tzw. atrakcyjność emocjonalna, czyli to, jak duże emocje wzbudzi ona w odbiorcach. „Odcinek filmu przedstawiający wielką metropolię zalaną falami powodzi ma znacznie większą wartość widowiskową niż odcinek poświęcony tamie, którą zbudowano, aby zapobiec takim powodziom: po prostu widok spokojnie płynącej rzeki nie jest nazbyt podniecający. (...) Wydarzenia charakteryzujące się żywą akcją, np. mecze piłki nożnej, są w telewizji znacznie bardziej widowiskowe niż wydarzenia o spokojniejszym charakterze, takie jak mecze szachowe; podobnie rozruchy, zamachy bombowe, trzęsienia ziemi, rzeznie i inne akty przemocy zwykle zajmują więcej czasu na antenie niż historie o ludziach pomagających sobie wzajemnie, o ludziach starających się zapobiec przemocy. Tak więc głównym tematem dziennika telewizyjnego są zwykle gwałtowne zachowania jednostek – studentów, bojówkarzy, policjantów – ponieważ »akcja« sprawia, że oglądanie tych wydarzeń jest bardziej ekscytujące niż oglądanie ludzi zachowujących się spokojnie i w sposób zdyscyplinowany»⁸.

Podobnie rzecz ma się z większością magazynów prasowych – poczynając od dzienników („Fakt” – druga pozycja na liście najpopularniejszych dzienników według PBC General na zlecenie Polskich Badań Czytelnictwa Sp. z o.o. z 2008 roku⁹, „Super Express” – miejsce czwarte), poprzez tygodniki („Życie na gorąco” – drugie miejsce wśród tygodników, „Chwila dla Ciebie” – miejsce czwarte), po dwutygodniki („Viva” – miejsce pierwsze w swojej kategorii, „Z życia wzięte” – miejsce drugie). Wszystkie wymienione czasopisma w głównej mierze skupione są na przekazywaniu „wyjątkowych” informacji z życia *celebrities*, wyolbrzymiając, często do rangi sensacji, nieistotne fakty. Powszechnym sposobem na zwiększenie sprzedaży jest przekazywanie nie do końca prawdziwych lub wręcz absurdalnych informacji na temat znanych osób – społeczeństwo kupi sensację, a późniejsze koszty związane z zadośćuczynieniem dla pokrzywdzonej gwiazdy są relatywnie niskie w stosunku do zysku.

Analizując popularność stron internetowych, również można zauważyć niepokojąco wysokie wskaźniki popularności portali zajmujących się tą tematyką. „Dzięki swojej interaktywności i możliwości szybkiej aktualizacji danych Internet, jak mało które medium, sprzyja rozpowszechnianiu się plotek. Najnowsze doniesienia i możliwość podzielenia się swoją opinią z tysiącami innych ludzi przyciągają do serwisów plotkarskich coraz więcej internautów. Serwisy plotkarskie odwiedzane są przede wszystkim przez młodych użytkowników sieci. W czerwcu tego roku łączny zasięg stron plotkarskich w grupie internautów w wieku 15–24 lata wyniósł 36,56%. Dla porównania, jedynie co czwarty internauta powyżej 55 roku życia (24,60%) odwiedził witryny z doniesieniami z życia gwiazd. Młodzi użytkownicy sieci spędzili również najwięcej czasu ze wszystkich internautów na stronach serwisów plotkarskich – prawie 48 minut.

⁸ E. Aronson, *Człowiek istota społeczna*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2002, s. 64.

⁹ http://www.wirtualnemediamedia.pl/article/2308742_Ktore_gazety_i_czasopisma_sa_najpopularniejsze.htm, stan z 23 lipca 2008 r.

Wystarczy porównać liczbę użytkowników, którzy w czerwcu 2006 i 2007 roku odwiedzili najpopularniejszy polski serwis tego typu – Pudelek.pl. W 2006 roku na jego stronach gościło nieco ponad milion internautów, w czerwcu 2007 było ich prawie dwa razy więcej (1 832 770). Jeszcze bardziej imponujący jest wzrost aktywności użytkowników serwisu Pudelek.pl. W ciągu roku przeciętny czas spędzony przez internautów na tej witrynie wzrósł z 21 minut 39 sekund do 55 minut i 32 sekund.

Podobnie jak opisany powyżej serwis Pudelek.pl rozwinęła się cała kategoria tego typu stron. W ciągu roku (od czerwca 2006 do czerwca 2007) powstało 8 nowych witryn (na 12 analizowanych), a zasięg całej kategorii zwiększył się z 14,1 do 31,9%¹⁰.

Treści zawarte w mediach, zwłaszcza ciągle powtarzające się i nasycone dużą dozą emocji, nie mogą pozostać obojętne dla ludzkiej psychiki. Następstwem tego jest przewartościowanie w obszarach związanych z normami społecznymi i moralnością jednostek. Udowodniły to przeprowadzane na przestrzeni lat różnorodnie badania naukowe (wystarczy wspomnieć o obniżeniu wrażliwości na akty przemocy w życiu codziennym na skutek oglądania podobnych sytuacji w telewizji – wyniki badań M. H. Thomasa z roku 1977). Pomimo wiedzy na temat szkodliwości zbyt dużego wpływu mediów na społeczeństwo przemysł ten ciągle się rozwija i poszerza grono swoich odbiorców. Gdy zaglądnijemy wieczorem do okien swoich sąsiadów czy znajomych, w większości przypadków zauważymy charakterystyczną poświatę włączonego telewizora. Badania podają, że przeciętny człowiek spędza przed telewizorem ponad cztery godziny dziennie. Część naukowców podaje liczbę 6,5 godziny, a Elliot Aronson nawet 7 godzin. Media nie tylko pozwalają się nam odprężyć; przy ich udziale spożywamy posiłki, wykonujemy prace domowe, prowadzimy spotkania towarzyskie, rozwiązujemy problemy dnia codziennego. Przy tak dużym udziale środków masowego przekazu w środowisku można zauważyć niepokojące zmiany, które w efekcie prowadzą do:

- zaniku komunikacji we wspólnotach naturalnych dla człowieka, takich jak małżeństwo, rodzina;
- zagłuszenia informacji od najbliższych – komunikacja od–do (między członkami rodziny) musi się przebiegać przez ciągle włączony telewizor lub radioodbiornik;
- zwracania większej uwagi na opakowanie i sposób podania informacji niż na jej treść; co rodzi nawyk powierzchownego traktowania wielu spraw ważnych w życiu;
- znieczulenia na problemy występujące w najbliższym otoczeniu oraz o globalnie niewielkim znaczeniu;
- zaniku personalnego charakteru nauczania i wychowania – zamiast relacji mistrz–uczeń pojawia się prasa, telewizja czy internetowy seans¹¹.

Młodzi ludzie szczególnie narażeni są na wpływ mass mediów – okres dorastania to czas, w którym gwałtownie następuje wszechstronny rozwój jednostki. Czas ten można porównać do mostu, przez który przechodzi człowiek od beztróskiego dzieciństwa do odpowiedzialnej dorosłości. Droga ta to okres intensywnych przemian biologicznych, psychologicznych i społecznych. Pod względem fizjologicznym następują zmiany w bu-

¹⁰ http://audyt.gemius.pl/plotki_analiza_1.php, stan z 1 sierpnia 2008 r.

¹¹ A. Andrychiewicz, *Dylematy współczesnego wychowania*, <http://www.literka.pl/modules.php?name=News&file=article&sid=11397>, stan z 27 lipca 2008 r.

dowie i czynnościach ciała dorastającego człowieka. Jest to związane z kształtowaniem się odpowiedniej gospodarki hormonalnej organizmu – przygotowaniem do roli dorosłego osobnika, który może wydawać na świat potomstwo. Zmiany psychologiczne obejmują procesy emocjonalne i poznawcze, następuje rozwój osobowości, kształtowanie się woli, rozwija się myślenie abstrakcyjne oraz hipotetyczno-dedukcyjne. Przemiany społeczne skupiają się w głównej mierze na kształtowaniu postaw, a także wypracowywaniu norm i zasad moralnych, którymi nastolatek będzie się posługiwał w dorosłym życiu.

Peter Blos podzielił okres dorastania na poszczególne stadia rozwojowe, charakteryzujące się odmiennymi zachowaniami i skłonnością do zachowań z obszaru ryzyka. Są to:

- preadolescencja (okres między 9 a 11 rokiem życia), podczas której:
 - zaznacza się wyraźnie dojrzewanie fizyczne i związane z tym narastanie napięć pędowych;
 - pojawia się wrogość chłopców do dziewcząt, zaś dziewczęta preferują zachowania typowe dla chłopców;
- wczesna adolescencja (okres między 10 a 12 rokiem życia), podczas której:
 - zaczyna się proces „oddzielania się” nastolatków od rodziców;
 - pojawiają się lęki, samotność i skłonność do izolacji;
 - ponad relacje z dorosłymi preferowane są relacje z rówieśnikami;
- pełna adolescencja (okres między 12 a 17 rokiem życia), podczas której:
 - nasilają się tendencje do uniezależnienia się od rodziców – przy podejmowaniu decyzji ważniejsi stają się rówieśnicy;
 - następują gwałtowne zmiany w sferze życia emocjonalnego – pojawiają się intensywne, labilne emocje; młodzież przejawia w zachowaniu arogancję, buntowniczność i lekceważenie autorytetów; wzmacniają się mechanizmy obronne, doskonali racjonalizacja, intensyfikuje wymiar życia heteroseksualnego;
- późna adolescencja (okres między 17 a 20 rokiem życia), podczas której:
 - następuje konsolidacja życia psychicznego, zakończeniu ulega proces identyfikacji psychoseksualnej;
 - w dążeniu do pełnego partnerstwa zmieniają relacje z rodzicami i rówieśnikami;
- okres poadolescencyjny (zazwyczaj powyżej 20 roku życia), podczas którego:
 - następuje pełna konsolidacja ról społecznych i wyboru stylu życia;
 - pojawia się poczucie siły, umożliwiające podejmowanie działań w celu realizacji planów;
 - stabilizuje się poczucie osobistej godności i szacunek do samego siebie¹².

Najtrudniejszym okresem, pełnym gwałtownych zmian, jest faza środkowa – pełna adolescencja, czyli okres między 12 a 17 rokiem życia. Dla każdego nastolatka jest to czas wielkiej aktywności, poszukiwań i eksperymentowania z nowymi umiejętnościami i zachowaniami. Pojawiają się nowe potrzeby, nowe prawa i obowiązki oraz nowe cele do realizacji. Zmiany te są dodatkowo spotęgowane poprzez zmieniające się otoczenie młodej osoby. W tym okresie nastolatek dwukrotnie zmienia szkołę – najpierw szkołę

¹² Zob. I. Gryniuk, *Wspomaganie rozwoju u uczniów szkoły średniej jako próba przeciwdziałania patologii społecznej*, [w:] A. Margasiński, B. Zajęcka (red.), *Psychologia i psychoprofilaktyka*, Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls, 2000, s. 64–65.

podstawową na gimnazjum, a później gimnazjum na szkołę średnią. Stawia to przed młodym człowiekiem wiele wyzwań – nie tylko konieczność wyboru nowej szkoły, ale co za tym idzie, zmianę kolegów i koleżanek, inny tryb nauczania, inne środowisko, w którym musi się odnaleźć. Przechodzenie z fazy dzieciństwa do dorosłości nie jest więc tylko biernym oczekiwaniem, ale aktywnym, związanym z wieloma eksperymentami, działaniem. Nic więc dziwnego, że wśród tak dużej eskalacji przemian młody człowiek często zachowuje się w sposób nieakceptowany przez środowisko osób dorosłych (rodziców, nauczycieli, znajomych). To zachowanie „przejawia się w pewnej anarchii życia psychicznego, w chaosie przeżyć i działań, w szybko po sobie następujących stanach: energii i lenistwa, radości i smutku, brawury i nieśmiałości, towarzyskości i pragnienia samotności. Znajduje się ona w stanie wewnętrznego konfliktu pomiędzy potrzebą bycia dorosłym i samodzielnym a pragnieniem zachowania przywilejów dziecka. Konflikt ten pogłębiają dorośli wypowiedaniem opinii w rodzaju: »już jesteś dorosły« – aby czegoś nie robić, oraz: »jeszcze nie jesteś dość dorosły« – aby coś robić. »Kim więc jestem?« – zadają sobie pytanie dorastający”¹³. Niezrozumienie ze strony dorosłego otoczenia oraz chaos wewnętrznych przeżyć prowadzi do szukania wzorów osobowych w innej skali odniesienia.

Stopniowo ważniejsza od opinii rodziców i bliskich staje się akceptacja rówieśników. To oni wyznaczają trendy życia nastolatka, zapewniają wsparcie i umożliwiają uzewnętrznienie własnych przekonań. Poprzez podobieństwo przeżywanych stanów emocjonalnych oraz wspólnotę doświadczeń i zainteresowań grupa rówieśnicza zaczyna zajmować naczelną pozycję w życiu młodego człowieka. Spełnia ona wiele kluczowych funkcji ważnych z punktu widzenia rozwoju nastolatka. „Do najistotniejszych (...) należą:

- zastępowanie rodziny (grupa zapewnia poczucie bezpieczeństwa i pozwala uzyskać określony status),
- rozwijanie kompetencji społecznych,
- umożliwianie negocjowania z dorosłymi obowiązujących zasad postępowania (np. poprzez odwołanie się do argumentu: »dlaczego innym wolno, a mnie nie?«),
- stabilizacja osobowości,
- budowanie poczucia własnej wartości,
- określanie standardów zachowania,
- przekazywanie wzorów zachowań i stwarzanie warunków do ich naśladowania”¹⁴.

Analizując powyższą charakterystykę, nasuwa się pytanie: „Jeżeli każdy członek grupy rówieśniczej znajduje się na podobnym etapie rozwoju, to skąd młodzi ludzie mają czerpać prawidłowe wzory zachowań?”. Wyraźnie objawia się tu negatywny aspekt obecnego trendu współczesnego świata – wpływu mass mediów na rozwój społeczeństwa i wagi informacji przez nie przekazywanych, wśród których niebagatelne znaczenie mają informacje na temat zachowań i wartości prezentowanych przez osoby znane i lubiane, czyli idoli.

¹³ I. Obuchowska, *Psychologia rozwojowa dla rodziców. Okres dorastania*, Warszawa: Nasza Księgarnia, 1983, s. 11–12.

¹⁴ P. Piotrowski, *Subkultury młodzieżowe. Aspekty psychospołeczne*, Warszawa: Wydawnictwo Żak, 2003, s. 28.

Przegląd wielu informacji na temat współczesnych gwiazd popkultury pozwala na wyodrębnienie różnorodnych obszarów zachowań wysokiego ryzyka, które mogą w sposób znaczący negatywnie wpłynąć na rozwój młodzieży. Do najgroźniejszych zaliczyć można:

- kultura szczupłego ciała, prowadzący do poważnych chorób – anoreksji i bulimii,
- nadużywanie alkoholu,
- narkotyki,
- wczesną inicjację seksualną oraz instrumentalne podejście do spraw związanych ze sferą seksualną,
- agresję,
- konsumpcjonizm i egocentryzm.

Przedmiotem badań było sprawdzenie, czy negatywne wzorce zachowań, lansowane przez współczesne gwiazdy popkultury, mają odzwierciedlenie w zachowaniach współczesnej młodzieży oraz w jakim stopniu młodzi ludzie powielają te zachowania i czy mają świadomość ich patologii.

Celem badań było zdiagnozowanie społeczności uczniów szkoły licealnej w kwestii zjawiska powielania negatywnych zachowań swoich idoli – gwiazd popkultury – w następujących obszarach: kultura szczupłego ciała prowadzący do anoreksji lub bulimii, nadużywanie alkoholu, używanie narkotyków, instrumentalizm sfery seksualnej, agresja, a także konsumpcyjny i egocentryczny styl życia. Jednocześnie podjęto próbę określenia, jakie są motywy takich zachowań oraz czy młodzież dostrzega ich negatywne skutki.

Po dokonaniu analizy literatury przedmiotu wyodrębniono następujące **problemy badawcze**:

- Czy młodzi ludzie identyfikują się z negatywnymi wzorami przekazywanymi przez współczesne gwiazdy popkultury?
- W jakim stopniu przenoszą te zachowania do swojego życia?
- Jakie są przyczyny tego, że naśladują swoich idoli?
- Jeżeli nie powielają takich zachowań, to jakie są tego powody?
- Czy kultura szczupłego ciała lansowany przez gwiazdy ma odzwierciedlenie w postawach młodych ludzi?
- Czy używania napojów alkoholowych przez idoli ma przełożenie na spożycie alkoholu wśród młodzieży?
- Czy informacje na temat używania narkotyków przez osoby znane publicznie przekładają się na używanie ich przez młodzież?
- Czy powszechność oraz instrumentalizm zachowań gwiazd dotyczących sfery seksualnej wpływa na kształtowanie się życia intymnego młodych ludzi?
- Czy agresywne postawy prezentowane przez celebrytów są wystarczającym wytłumaczeniem dla powielania ich wśród młodzieży?
- Czy lansowany przez gwiazdy konsumpcyjny i egocentryczny styl życia jest pożądanym wzorem dla nastolatków?
- Jaki wpływ na powielanie negatywnych zachowań ma wiek, płeć, a także sposób spędzania wolnego czasu, zainteresowania oraz wartości wyniesione z grupy rówieśniczej?

- Czy młodzi ludzie dostrzegają patologie w takich zachowaniach?
Przed badaniami sformułowałam następujące **hipotezy**:
 - Młodzi ludzie naśladowują niektóre zachowania współczesnych gwiazd.
 - Na powielanie zachowań ma wpływ moda i chęć zaimponowania rówieśnikom.
 - Kluczowe znaczenie ma rodzaj powielanych zachowań.
 - Na naśladowanie gwiazd ma wpływ wiek i płeć, a także indywidualne zainteresowania oraz sposób spędzania wolnego czasu w domu rodzinnym i grupie rówieśniczej.
 - Młodzi ludzie mają świadomość patologii niektórych zachowań.
- Sformułowanie problemów i hipotez upoważnia do wyodrębnienia zmiennych i wskaźników. Za **zmiennie niezależne** przyjęto:

- płeć,
- wiek.

Natomiast **zmiennie zależne** wyodrębnione dla potrzeb niniejszych badań to:

- sposób spędzania wolnego czasu,
- zainteresowania, pasje, hobby,
- wartości wyniesione z grupy rówieśniczej,
- intensywność kontaktów rówieśniczych oraz ich charakter.

Przy określaniu zmiennych zależnych i niezależnych uwzględniono odpowiednie wskaźniki, które umożliwią urzeczywistnienie tychże zmiennych i określą stopień ich nasilenia. **Wskaźnikiem** wyżej wymienionych zmiennych będą poglądy osób poddanych badaniu w postaci ich opinii na temat badanych zjawisk, wyodrębnione na podstawie odpowiedzi na pytania zawarte w kwestionariuszu ankiety i kwestionariuszu wywiadu.

Zaprezentowana problematyka badawcza wymaga przyjęcia odpowiednich metod badawczych. Do przeprowadzenia badań wykorzystano **metodę sondażu diagnostycznego**. Do każdej metody badawczej należy dopasować odpowiednie techniki i narzędzia badawcze. Zastosowano **technikę ankiety** oraz **technikę wywiadu**.

Do realizacji badań wybranymi technikami badawczymi posłużyły skonstruowane narzędzia badawcze. W badaniach zastosowano **narzędzia badawcze**, jakim jest **kwestionariusz ankiety** oraz **kwestionariusz wywiadu**. Sporządzony kwestionariusz ankiety – przeznaczony dla młodych ludzi – składa się z dwóch części oraz metryczki. Pierwsza część zawiera 10 pytań, w których poproszono respondentów o odpowiedzi na pytania dotyczące zjawiska naśladowania zachowań współczesnych gwiazd przez nich samych oraz ich rówieśników. Druga, zawierająca 8 pytań, skierowana jest na poznanie sposobu spędzania wolnego czasu przez respondentów, ich zainteresowań, jak również intensywności i charakteru kontaktów rówieśniczych. Obydwie części ankiety zawierają zarówno pytania otwarte, jak i zamknięte z przedstawioną kafeterią odpowiedzi. Kwestionariusz wywiadu przeznaczony dla ludzi dorosłych – wychowawców i nauczycieli badanej młodzieży – zawiera 4 pytania otwarte, w których poproszono o opinię na temat badanego zjawiska.

Za teren badań przyjęto VIII Liceum Ogólnokształcące przy Zespole Szkół Technicznych w Tarnowie-Mościcach. Badania zostały przeprowadzone w kwietniu 2009 r. grupami w poszczególnych klasach. Wyjaśniono uczniom cel badań oraz zapewniono im anonimowość i dyskrecję.

Badaniem objęto 119 respondentów: 109 uczniów liceum ogólnokształcącego oraz 10 nauczycieli – wychowawców i nauczycieli przedmiotowych badanej młodzieży. Wskaźnikiem doboru badanej młodzieży były dwie wytyczne:

- wiek respondentów – przedstawiciele kolejnych roczników liceum ogólnokształcącego,
- płeć.

W obrębie badanej grupy młodzieży znalazło się 45 dziewcząt i 64 chłopców. Wśród nich 11 osób było w wieku 16 lat (5 dziewcząt i 6 chłopców), 27 – w wieku 17 lat (18 dziewcząt i 9 chłopców), 43 – 18 lat (13 dziewcząt i 30 chłopców) i 28 osób w wieku lat 19 lub więcej (9 dziewcząt i 19 chłopców).

W drugiej grupie respondentów przebadanych zostało 6 kobiet i 3 mężczyźni. Grupę tę reprezentowało 9 nauczycieli przedmiotów ogólnokształcących (nauczyciel biologii, nauczyciel geografii, nauczyciel przysposobienia obronnego, nauczyciel fizyki, nauczyciel matematyki, 2 polonistów, 2 nauczycieli językowych) oraz pedagog szkolny. Wszyscy respondenci pracują w VIII Liceum Ogólnokształcącym, a 3 spośród nich to wychowawcy ankietowanej przez mnie młodzieży.

Analizę badań rozpocząć należy od poznania skali zjawiska posiadania idoli przez badaną młodzież. Wiedza ta będzie podwaliną dalszych analiz potrzebnych do potwierdzenia lub obalenia postawionych hipotez. Oczywistym jest przecież fakt, że tylko posiadanie idoli może implikować przenoszenie ich zachowań do własnego życia.

Poznaniu powyższego zagadnienia służyło pytanie pierwsze kwestionariusza ankiety: „Czy masz swoje ulubione gwiazdy – idoli?”. Ankietowani mieli do wyboru dwie odpowiedzi – twierdzącą (tak) i przeczącą (nie). Wyniki jednoznacznie wskazują, że znacząca część młodych ludzi ma swoich ulubionych przedstawicieli spośród ikon współczesnej popkultury. Na pytanie twierdząco odpowiedziało 76 badanych (69,72%), podczas gdy 33 (30,28%) określiło, że nie posiada takich postaci.

Analizując uzyskane w tym pytaniu odpowiedzi przez pierwszą zmienną niezależną (płeć), można jednoznacznie stwierdzić, że nie odgrywa ona właściwie żadnej roli w kwestii posiadania ulubionych gwiazd. Pomiędzy liczbą dziewcząt a chłopców, którzy odpowiedzieli twierdząco na powyższe pytanie, występuje niewielka różnica (68,75% dziewcząt oraz 71,11% chłopców). Analogicznie – odpowiedzi negatywnych udzieliło 13 dziewcząt (28,89%) oraz 20 chłopców (31,25%). Dla potrzeb tej analizy populacja badanych dziewcząt, jak również populacja badanych chłopców została przyjęta jako całość (45 dziewcząt – 100% populacji; 64 chłopców – 100% populacji). Analogicznie postąpiono w przypadku wszystkich analiz dotyczących badanego zjawiska przez pryzmat poszczególnych zmiennych – w każdym przypadku liczba wyborów w obrębie jednej zmiennej stanowi odrębną całość.

Biorąc pod uwagę drugą zmienną niezależną (wiek badanych), można zauważyć, że w przeciwieństwie do płci odgrywa ona znaczącą rolę w badanej kwestii. Największy procent badanych deklarujących posiadanie idoli jest w grupie siedemnastolatków (85,19%). Prawie tyle samo osób jest w grupie szesnastolatków (81,82%). Wraz z wiekiem wskaźnik ten obniża się dość dynamicznie i wynosi odpowiednio: 65,12% w grupie osiemnastolatków oraz 57,14% w najstarszej grupie badanych (19 lat i więcej).

Sam fakt posiadania idoli nie jest wystarczającą przesłanką do przenoszenia ich zachowań na własne postawy. Aby wzorować się na danej postaci, trzeba śledzić jej obecność w mediach – czasopiśmie, telewizji czy Internecie. Znając jej postawy życiowe, sposób zachowania w różnych, często codziennych sytuacjach, można się z nimi identyfikować i przenosić je na swoje życie. Poznaniu skali tego zjawiska służyły pytania: drugie i trzecie kwestionariusza ankiety.

W pytaniu drugim badani mieli wskazać, czy śledzą wiadomości dotyczące swoich idoli. Udzielone odpowiedzi pokazują, że ponad połowa nastolatków nie tylko podziwia swoje ulubione postacie za ich osiągnięcia w danej dziedzinie, ale również przygląda się ich zachowaniu w sprawach niezwiązanych z działalnością zawodową. Pozytywnie na powyższe pytanie odpowiedziało 53,21% młodych ludzi (46,79% udzieliło odpowiedzi przeczącej).

W kolejnym pytaniu młodzi ludzie zostali poproszeni o udzielenie informacji, skąd czerpią wiadomości na temat swoich ulubionych gwiazd. Do wyboru mieli następującą kafeiterię odpowiedzi: z kolorowych czasopism, z programów telewizyjnych, z popularnych internetowych portali plotkarskich, z informacji przekazanych przez znajomych oraz innych źródeł (osoby zaznaczające tę odpowiedź zostały poproszone o podanie z jakich). Każdy z ankietowanych mógł zaznaczyć dowolną liczbę odpowiedzi. Ogółem uzyskano 120 wskazań.

Największą popularnością wśród badanych cieszą się programy telewizyjne oraz popularne portale internetowe, wyspecjalizowane w tematyce prywatnego życia celebrytów (po 27,50%), na drugim miejscu znalazły się informacje przekazywane przez znajomych (19,17%). Trzecie miejsce zajęły kolorowe czasopisma (18,33%). Inne źródła informacji wybrane zostały w 7,50% przypadkach. Wśród nich wskazywano na: oficjalne strony internetowe, Wikipedię oraz filmy dokumentalne. Taki rozkład uzyskanych odpowiedzi potwierdza założenie, że młodzi ludzie wykazują duże zainteresowanie pozazawodową sferą życia gwiazd. Informacjami z tej dziedziny zajmują się przede wszystkim plotkarskie portale internetowe, które uzyskały najwyższy procent odpowiedzi. Czy jednak fakt posiadania idoli oraz pośrednia obserwacja ich życia przekłada się na asymilację tychże zachowań przez współczesną młodzież?

Analiza odpowiedzi udzielonych przez respondentów na kolejne pytanie ankiety, które brzmiało: „Czy zdarza Ci się naśladować wybrane zachowania swoich idoli?”, nie pozwala na potwierdzenie hipotezy o naśladowaniu przez młodzież niektórych zachowań gwiazd. Ponad połowa ankietowanych – 64 osoby (58,72%) – zaznaczyło opcję „nie” spośród dostępnej listy wyborów, 39 osób (35,78%) przyznało, że czasami zdarza im się naśladować wybrane zachowania swoich idoli, a tylko 6 osób (5,50%) wybrało odpowiedź twierdzącą.

Z tych danych można wyprowadzić stwierdzenie, że chociaż młodzi ludzie chętnie wybierają swoich idoli spośród współczesnych ikon popkultury, a także chętnie śledzą dostępne w mediach informacje na ich temat, to niekoniecznie identyfikują się z nimi i przenoszą ich styl życia na własne postępowanie. Uzyskane wyniki (zbliżona liczba odpowiedzi negatywnych i pozytywnych) nie pozwalają w chwili obecnej jednoznacznie ani obalić, ani potwierdzić, pierwszej hipotezy badawczej. Wnioskować można, że

znaczna część młodych ludzi ma świadomość odrębności własnej osoby jako jednostki funkcjonującej w danej społeczności. Jednak prawie tak samo liczna grupa przyznaje, że zdarza się im powielać zachowania osób znanych. Jakie więc czynniki wpływają na decyzje o adaptacji bądź odrzucaniu wzorców zachowań swoich idoli?

Analiza udzielonych odpowiedzi przeprowadzona przez pryzmat pierwszej zmiennej niezależnej wskazuje, że dziewczętom stosunkowo częściej zdarza się kopiować zachowania swoich idoli niż chłopcom. Co prawda żadna z dziewcząt nie wskazała na odpowiedź „tak”, ale prawie połowa wybrała opcję „czasami” (48,89% ogółu dziewcząt). 51,11% zaznaczyło odpowiedź „nie”. Odpowiedzi pozytywnej udzieliło 9,38% chłopców, „czasami” – 26,56%, a negatywnie ustosunkowało się do tego pytania aż 64,06% ogółu chłopców.

Rozkład odpowiedzi analizowany przez drugą zmienną niezależną potwierdza wcześniejsze wyniki, które wskazują zależność między wiekiem a naśladowaniem zachowań gwiazd. Z analizy wynika, że największy procent badanych, którzy przyznają się do kopiowania niektórych zachowań swoich idoli, znajduje się w niższym przedziale wiekowym: 16 lat (odpowiedzi „tak” – 18,18%, „czasami” – 54,55%) oraz 17 lat („tak” – 0%, „czasami” – 59,26%). Wśród osiemnasto- i dziewiętnastolatków zaobserwować można głęboki spadek odpowiedzi pozytywnych (18 lat: „tak” – 4,65%, „czasami” – 25,58%; 19 lat i więcej: „tak” – 7,14%, „czasami” – 21,43%).

W celu pełnego zdiagnozowania badanego problemu należy przeanalizować także wpływ zmiennych zależnych na zjawisko naśladowania idoli. One bowiem również mogą mieć znaczenie w przedmiotowej kwestii, a znajomość tych zależności pozwoli poznać determinanty asymilacji zachowań gwiazd przez młodzież.

Rozpatrując odpowiedzi respondentów dotyczące sposobu spędzania wolnego czasu, wyraźnie można zaobserwować, że znaczna część nastolatków często spędza go w gronie znajomych i przyjaciół (78 wskazań, czyli 25,49% wszystkich odpowiedzi). Nie wiele więcej wskazań dotyczy surfowania w sieci (80 wyborów – 26,14%). Kolejnymi popularnymi sposobami są: oglądanie telewizji – 53 wybory (17,32%); aktywność fizyczna (w tym zorganizowane treningi sportowe) – 38 wyborów (12,42%) oraz zabawy w klubach i dyskotekach – 35 wyborów (11,44%). Najmniej popularną formą spędzania wolnego czasu jest czytanie książek (15 wyborów, czyli 4,90%). Siedmiu respondentów (2,29%) udzieliło odpowiedzi „inne”, w uzasadnieniu podając: „gry komputerowe” – 1 osoba, „śpię” – 1 osoba, „mechanika samochodowa” – 1 osoba, „słucham muzyki” – 1 osoba, „majsterkowanie” – 1 osoba, „pomagam rodzicom w obowiązkach domowych” – 1 osoba, „z dziewczyną” – 1 osoba. W sumie uzyskano 306 wskazań (każdy z badanych mógł zaznaczyć maksymalnie trzy odpowiedzi).

Porównując sposób spędzania wolnego czasu do deklaracji naśladowania zachowań swoich idoli, nie można jednoznacznie stwierdzić, że ma on wpływ na badane zjawisko. Jedynie wśród respondentów, którzy wskazali inne obszary zainteresowań, można zaobserwować wyraźny wzrost negatywnego ustosunkowania się do zjawiska przenoszenia zachowań idoli do własnego życia (85,71% wskazań negatywnych). Nieznacznie podwyższony wskaźnik negatywnych deklaracji występuje również u osób, które jako sposób spędzania wolnego czasu wskazały „czytanie książek” (66,67%) oraz „oglądanie

telewizji” (62,26%). W pozostałych przypadkach liczba odpowiedzi negatywnych („nie naśladują”) i pozytywnych („naśladują” oraz „czasami naśladują”) jest zbliżona i oscyluje w granicach 50%. Pozwala to na obalenie hipotezy o wpływie sposobu spędzania wolnego czasu na badane zjawisko.

Następna analiza różnicuje respondentów pod kątem posiadanego hobby. Za pomocą pytania otwartego badani zostali poproszeni o podanie swoich ulubionych zajęć, pasji. Mogli udzielić maksymalnie trzech odpowiedzi. W sumie uzyskano 254 wyniki, które dla potrzeb niniejszej pracy zostały pogrupowane w szesnaście kategorii: sport, muzyka, film/telewizja, komputer/Internet, moda, spotkania z przyjaciółmi, fryzjerstwo, motoryzacja, książki, chłopak/dziewczyna, podróże, język angielski, dyskoteki, malarstwo, fotografia i taniec.

Rozpatrując deklaracje naśladowania zachowań gwiazd popkultury przez pryzmat zainteresowań ankietowanych, można zaobserwować wysoki procent wyborów pozytywnych wśród respondentów, którzy jako swoje hobby wskazali taniec (100%), a także zabawę w klubach i na dyskotekach (80,00%). Ponad połowę pozytywnych wyborów zadeklarowały również te osoby, których zainteresowania skupiają się wokół spotkań z przyjaciółmi (15% wskazań „tak” oraz 40% wskazań „czasami” na pytanie dotyczące naśladowania wybranych zachowań idoli); mody (10% – „tak”, 45% – „czasami”); motoryzacji (11,12% – „tak”; 44,44% – „czasami”) oraz muzyki (2,17% – „tak”; 50% – „czasami”). W pozostałych przypadkach przeważają wybory negatywne: komputer/Internet – 52,38% negatywnych wyborów dotyczących naśladowania gwiazd; sport – 58,62%; język angielski – 60%; fryzjerstwo, chłopak/dziewczyna, podróże oraz malarstwo – 66,67%; film/telewizja – 67,86%; książki – 71,43%; fotografia – 100%. Taki rozkład odpowiedzi potwierdza hipotezę o wpływie zainteresowań, pasji, hobby na zjawisko asymilacji zachowań idoli przez młodzież. Zainteresowania związane z modą, spotkaniami z ludźmi, przebywaniem w klubach czy na dyskotekach (a więc potrzeba zaimponowania, bycia atrakcyjnym dla innych) częściej implikują potrzebę wzorowania się na ikonach popkultury, nie tylko w sposobie ubioru, fryzury czy makijażu, ale również zachowań. Wśród osób, których hobby nie jest bezpośrednio związane ze stylem życia lansowanym przez mass media (czytanie książek czy fotografia), padało dużo więcej wyborów negatywnych.

Aby uzyskać pełen obraz zależności pomiędzy naśladowaniem gwiazd popkultury a życiem codziennym współczesnych nastolatków, należy zapoznać się również ze sposobem spędzania przez nich czasu podczas przebywania w domu rodzinnym. Rodzina bowiem odgrywa kluczową rolę w procesie kształtowania osobowości młodego człowieka. „Jest (...) pierwszą i fundamentalną grupą w życiu dziecka. Staje się ono najczęściej jej spokrewnionym członkiem od momentu poczęcia i narodzenia oraz pozostaje nim do później starości (...). Spełnia ważne funkcje zarówno dla utrzymania ciągłości biologicznej, jak również normalnego rozwoju psychospołecznego jednostki i społeczeństwa”¹⁵. To, w jaki sposób młody człowiek spędza swój wolny czas, przebywając w domu, ma fundamentalne znaczenie nie tylko w procesie jego rozwoju, ale również

¹⁵ M. Łobocki, *Teoria wychowania w zarysie*, Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls, 2005, s. 310.

w ewolucji przyszłych społeczeństw. Wartości, jakie wyniesie z domu rodzinnego, będzie bowiem przekazywał swoim dzieciom jako człowiek dorosły.

Poznaniu tego zjawiska służyło kolejne pytanie zawarte w kwestionariuszu ankiety, w którym respondenci proszeni byli o wskazanie, w jaki sposób najczęściej spędzają czas wolny w domu rodzinnym. Każdy z ankietowanych mógł zaznaczyć maksymalnie trzy wybory (w sumie uzyskano ich 210).

Jak wynika z zaprezentowanego diagramu, większość młodych ludzi spędza wolny czas w domu, zapraszając do siebie swoich znajomych (26,19%), przebywając we własnym pokoju samemu (25,24%) lub ze swoją sympatią (19,05%). 29 osób (13,80%) stwierdziło, że rzadko przebywa w swoim wolnym czasie w domu rodzinnym, a 1 osoba (0,48%) udzieliła odpowiedzi, że jest w nim tylko podczas snu. Tylko 32 badanych (15,24%) przyznało, że większość czasu spędza na rozmowach i wspólnych zajęciach z rodziną i rodzeństwem. Takie zachowania nie sprzyjają zacieśnianiu więzi rodzinnych, wychowywaniu i kształtowaniu osobowości nastolatka. Jak bowiem rodzina może wpłynąć na rozwój młodego człowieka, jeżeli nie ma z nim bezpośredniego kontaktu?

Czy analizowane powyżej wyniki mają odzwierciedlenie w naśladowaniu zachowań idoli przez badaną młodzież? Jak wynika z zaprezentowanego materiału, sposób spędzania wolnego czasu w domu rodzinnym ma wpływ na zjawisko naśladowania idoli. Osoby, które izolują się od środowiska domowego, spędzając czas najczęściej poza nim, dużo częściej wykazują tendencję do asymilacji zachowań swoich idoli (3,45% wyborów pozytywnych; 55,17% wyborów „czasami”). W pozostałych przypadkach (nawet jeżeli ten czas spędzany jest we własnym pokoju – na uboczu życia domowego) przeważa liczba wskazań negatywnych.

Kolejnym bardzo istotnym z punktu widzenia oddziaływań wychowawczych środowiskiem są różnorodne instytucje (takie jak świetlice, kluby sportowe czy domy kultury) oferujące młodzieży rozwijanie swoich zainteresowań poprzez uczestnictwo w zajęciach pozalekcyjnych. Dzięki nim młody człowiek może odkrywać i rozwijać swoje pasje, a także racjonalnie i użytecznie wykorzystywać czas wolny. Również szkoły, w ramach realizacji programu dydaktyczno-wychowawczego, oferują możliwość uczestnictwa w różnorodnych kołach i sekcjach zainteresowań. Czy jednak młodzież jest zainteresowana taką formą spędzania wolnego czasu?

Uzyskaniu odpowiedzi na to pytanie służyło kolejne pytanie kwestionariusza ankiety. Jak wynika z otrzymanych danych, znacząca większość nastolatków nie korzysta z żadnej zorganizowanej formy aktywności pozalekcyjnej (73 osoby, czyli 66,97%). Jedynie co trzeci nastolatek uczęszcza na tego typu zajęcia (36 osób, czyli 33,03%).

Osoby, które udzieliły pozytywnej odpowiedzi na powyższe pytanie, zostały również poproszone o określenie rodzaju zajęć, w jakich uczestniczą. Wśród odpowiedzi przeważały zajęcia dydaktyczne organizowane przez macierzystą szkołę, takie jak: koło języka angielskiego (13 osób) i geografii (4 osoby), zajęcia wyrównawcze z matematyki (7 osób) i chemii (3 osoby) czy sekcja sportowa (9 osób). Kilku młodych ludzi uczęszcza na zajęcia organizowane przez wyspecjalizowane instytucje bądź prywatne firmy: z oferty zajęć tanecznych korzysta 6 osób, a z nauki gry na gitarze 2 osoby. Jeden ankietowany uczęszcza na zajęcia akademii filmowej, a jeden rozwija swoje umiejętno-

ści w szkole muzycznej. W sumie uzyskano 46 odpowiedzi (niektórzy z ankietowanych uczęszczają na kilka zajęć jednocześnie).

Porównując dane dotyczące uczestnictwa w zajęciach pozalekcyjnych z odpowiedziami dotyczącymi deklaracji naśladowania zachowań swoich idoli, można stwierdzić, że nie pozostają one w zależności względem siebie. Nieznacznie więcej odpowiedzi negatywnych dotyczących asymilacji zachowań gwiazd występuje wśród osób, które korzystają ze zorganizowanych form spędzania wolnego czasu (61,11% do 57,53%). Wśród osób, które nie uczestniczą w dodatkowych zajęciach, występuje więcej pozytywnych deklaracji dotyczących wzorowania się w zachowaniach na swoich idolach (6,85% do 2,78%). W grupie osób, które czasami naśladują znane osoby, wyniki są prawie identyczne (36,11% i 35,62%). Taki rozkład odpowiedzi pozwala na wyciągnięcie wniosku, że uczestnictwo w dodatkowych, pozalekcyjnych zajęciach nie jest determinantą adaptacji zachowań idoli wśród młodych ludzi.

Jak wynika z wcześniejszych analiz, młodzież dużo wolnego czasu spędza we własnym gronie – w grupie przyjaciół, znajomych. Grupy rówieśnicze są również jednym z kluczowych środowisk wychowawczych nastolatka – „(...) wyrównują niedosyt zaspokajania potrzeb psychospołecznych w domu i w szkole. Są terenem zdobywania nowych doświadczeń społecznych, umiejętności współżycia i współdziałania, wczuwania się w cudze przeżycia i problemy, okazywania innym swego szacunku i uznania, współdecydowania o wspólnych sprawach i ograniczania nastawień egocentrycznych”¹⁶. Z wartościami, które grupa uznaje za słuszne, identyfikuje się każdy z jej członków. To, ile czasu młody człowiek poświęca swoim rówieśnikom, ma wpływ na wszystkie aspekty jego rozwoju.

Poznaniu częstotliwości tych kontaktów służyło kolejne pytanie zawarte w kwestionariuszu ankiety: „Jak często spotykasz się ze swoimi przyjaciółmi?”. Znacząca większość młodzieży spotyka się ze swoimi rówieśnikami codziennie (28,44% ogółu badanych) lub prawie codziennie (54,13%). Tylko 11,01% badanych przyznało, że ze swoimi przyjaciółmi spotyka się raz w tygodniu, a 6,42% – że jeszcze rzadziej.

Skoro młodzi ludzie tak dużo czasu poświęcają swoim rówieśnikom, interesującą zaczyna być kwestia, w jaki sposób go wykorzystują. W celu poznania odpowiedzi na to pytanie respondenci zostali poproszeni o określenie, jak najczęściej spędzają czas w grupie przyjaciół. Z uzyskanych odpowiedzi wynika, że jest on wykorzystywany dość różnorodnie, ale w większości przypadków wiąże się z przyjemnością i zabawą. Najczęściej młodzi ludzie plotkują w swoim gronie (56 wskazań – 26,42% ogółu odpowiedzi). Prawie równie często bawią się wspólnie w klubach i na dyskotekach (44 wskazania – 20,75%) oraz słuchają muzyki (42 wskazania – 19,81%). Do popularnych form spędzania wspólnego czasu należą też: oglądanie filmów (35 wskazań – 16,51%), a także uprawianie sportu (32 wskazania – 15,09%). Trzy osoby (1,42%) udzieliły odpowiedzi „inne”, w rozwinięciu podając: „spacery” – 2 osoby oraz „wypadki na miasto” – 1 osoba. W sumie uzyskano 212 wyborów.

Czy sposób spędzania wolnego czasu w grupie rówieśniczej ma wpływ na naśladowanie zachowań swoich idoli? Badania dowodzą, iż tak, gdyż wśród osób, które najczę-

¹⁶ M. Łobocki, *ABC wychowania*, Lublin: Wydawnictwo UMCS, 1999, s. 50.

ściej bawią się wraz z rówieśnikami w klubach lub na dyskotekach, procent pozytywnych wyborów dotyczących asymilacji zachowań idoli jest najwyższy (6,82% wyborów „tak”; 59,09% wyborów „czasami”). Podobne wyniki uzyskano w grupie, która najczęściej spędza wspólny czas na plotkowaniu (7,14% – „tak”; 50% – „czasami”). Osoby, które wybrały odpowiedź „inne”, również w dużym stopniu są skłonne asymilować wybrane zachowania gwiazd.

Wśród osób, które spędzają wspólny czas na innych zajęciach, przeważają negatywne wybory dotyczące naśladowania idoli: słuchanie muzyki – 52,38% odpowiedzi negatywnych; oglądanie filmów – 74,29%; uprawianie sportu – 62,50%. Taki rozkład uzyskanych odpowiedzi pozwala na potwierdzenie hipotezy mówiącej, że wspólne zainteresowania oraz sposób, w jaki młodzież spędza czas w swoim gronie, ma wpływ na autoadaptację zachowań gwiazd.

Aby w pełni zrozumieć postawy młodzieży dotyczące naśladowania współczesnych celebrytów, należy poznać determinanty decyzji dotyczące tego zjawiska. Służyły temu dwa pytania kwestionariusza ankiety. W pierwszym z nich ankietowani zostali poproszeni o uzasadnienie wyboru odpowiedzi twierdzącej na pytanie o naśladowanie wybranych zachowań. Wśród przedstawionej kafeterii były do wyboru następujące warianty: „bo gwiazdy kształtują modne trendy, a ja chcę być modny/modna” – tę odpowiedź zaznaczyło 13 badanych (spośród 45, którzy wyrazili swoją opinię w tym pytaniu), czyli 28,90% wszystkich wskazań; „bo tak jest wygodnie” – 10 osób (22,22%); „bo inni też tak robią” – 6 osób (13,33%); „bo robi to na innych wrażenie” – 6 osób (13,33%). Dziesięciu badanych (22,22%) zaznaczyło odpowiedź „inne”, a w uzasadnieniu podawali: „dla zabawy” – 3 osoby; „bo to jest śmieszne” – 2 osoby; „bo sprawia mi to przyjemność” – 2 osoby; „bo to jest fajne” – 1 osoba; „bo podoba mi się ich styl” – 1 osoba; „bo tak czuję się dobrze” – 1 osoba.

Uzyskane odpowiedzi pozwalają potwierdzić hipotezę, że potrzeba bycia modnym i atrakcyjnym dla otoczenia jest w głównej mierze katalizatorem asymilacji zachowań gwiazd przez nastolatków. Drugim ważnym czynnikiem są postawy konformistyczne – zachowuję się tak, bo inni robią podobnie, bo jest mi z tym wygodnie. Są to zachowania, dzięki którym jednostka czuje się bezpiecznie.

Drugie pytanie przeznaczone było dla tych osób, które udzieliły negatywnej odpowiedzi w kwestii naśladowania swoich idoli (64 respondentów). Zostali oni poproszeni o rozwinięcie swojego wcześniejszego wyboru poprzez zaznaczenie jednego z podanych uzasadnień lub wyrażenie swoich poglądów w pozycji „inne”. Wśród dostępnych odpowiedzi badani zaznaczyli: „bo nie interesują mnie zachowania gwiazd, tylko ich osiągnięcia w danej dziedzinie” – 29 osób (45,31%); „bo to jest głupie” – 17 osób (26,56%); „bo to do mnie nie pasuje” – 11 osób (17,19%); „bo moi znajomi nie akceptują takich zachowań” – 2 osoby (3,13%). Pięciu ankietowanych (7,81%) udzieliło odpowiedzi „inne”, w uzasadnieniu podając: „bo jestem sobą” – 2 osoby; „bo mam własny styl” – 2 osoby; „ponieważ każdy jest indywidualnością” – 1 osoba. Wyniki jednoznacznie wskazują, że część młodych ludzi przedkłada wiedzę o sukcesach zawodowych swoich idoli nad informacje o ich życiu prywatnym. Wielu z pośród ankietowanych uważa również, że powielanie cudzych zachowań nie jest czymś godnym pochwały lub nie

pasuje do nich samych. W tym przedziale tylko dwie osoby wykazały się postawą konformistyczną – z ich wypowiedzi wnioskować można, że jeżeli wśród ich rówieśników pożądanym zachowaniem byłoby wzorowanie się na gwiazdach popkultury, oni postępowaliby podobnie.

Sam fakt naśladowania zachowań osób, które są dla nas ważne, nie jest niczym nagannym. W ciągu życia nieustannie mamy do czynienia ze zjawiskiem modelowania naszej postaci przez różne osoby – rodziców, nauczycieli, przyjaciół. Jest to zupełnie naturalne, że darząc kogoś szacunkiem i podziwem, staramy się w jakiś sposób dorównać tej osobie. Zasada ta często wykorzystywana jest w pracy z osobami niedostosowanymi społecznie, gdzie „wykorzystując zachowania naśladowcze w procesie resocjalizacji, wychowawca przyjmuje na siebie rolę modelu do naśladowania przez wychowanka”¹⁷. Istotne jest nie to, czy naśladujemy daną osobę, ale jakie jej zachowania przenosimy do własnego życia.

Aby poznać opinie młodych ludzi na temat asymilacji wybranych negatywnych wzorów zachowań gwiazd (nadmiernej dbałości o swoje ciało, która może przerodzić się w anoreksję i bulimie; spożywania alkoholu; używania narkotyków; kontaktów intymnych z partnerem/partnerami; agresji oraz nastawienia na pieniądze i własną osobę), poproszono ich o odpowiedź na następujące pytanie: „Jak sądzisz, czy byłbyś/byłabyś skłonny/sklonna wzorować się na Twojej ulubionej postaci w podanych poniżej obszarach?”. Każdy z ankietowanych miał do wyboru dwie odpowiedzi: „tak” lub „nie” przy każdym z badanych obszarów. Pytanie zostało sformułowane w oparciu o sądy młodych ludzi, ponieważ badane zagadnienia należą do delikatnych kwestii i inna jego konstrukcja mogła skutkować odmową odpowiedzi.

Uzyskane wyniki wskazują, że większość nastolatków nie byłaby skłonna przenosić tego typu zachowań na własną osobę. Jedynym wyjątkiem jest „dbałość o swoje ciało”, gdzie 61 respondentów (55,96%) udzieliło odpowiedzi pozytywnej. Wynika to z faktu, że dbanie o swój wygląd i zdrowy tryb życia nie jest niczym nagannym. Dopiero utrata kontroli nad tym obszarem może nieść za sobą poważne konsekwencje psychiczno-somatyczne.

W pozostałych obszarach zdecydowanie przeważały wybory negatywne: „spożywanie alkoholu” – 81 wskazań odpowiedzi „nie” (74,31%); „używanie narkotyków” – 96 wskazań (88,07%); „kontakty intymne z partnerem/partnerami” – 77 wskazań (70,64%); „agresja” – 90 wskazań (82,57%); „nastawienie na pieniądze i własną osobę” – 71 wskazań (65,14%).

Aby uzyskać pełny obraz dotyczący opinii młodzieży w kwestii podjętych wyborów, należy poznać ich powody. Służyły temu dwa pytania otwarte, w których ankietowani mieli wypowiedzieć się, dlaczego identyfikują się z takimi zachowaniami lub są im przeciwni.

Umotywowanie pozytywnych wyborów było dość zróżnicowane – młodzi ludzie podawali powody związane bezpośrednio ze swoją osobą, jak również uniwersalne stwierdzenia dotyczące badanych obszarów. Najczęściej padały uzasadnienia dotyczące

¹⁷ M. Kalinowski, *Formy, metody i środki wychowania resocjalizującego*, [w:] B. Urban, J. M. Stanik (red.), *Resocjalizacja*, t. 1, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2007, s. 245.

wyboru dbałości o swoje ciało. Młodzież twierdziła, że nie ma w tym nic złego (18 wypowiedzi). Wśród innych opinii znalazły się: „bo mam gotowe wzory zachowań / bo wiem, jak się zachować” – podawane 13 razy; „bo chcę być modny/atrakcyjny, bo to jest modne/atrakcyjne” – 13 razy; „bo mam na to ochotę” – 7 razy. Cztery osoby uzasadniły swój wybór stwierdzeniem, że jeżeli gwiazdy mogą się tak zachowywać, to dlaczego nie oni. Dwie kolejne – że taki sposób postępowania jest wygodny. Wśród innych odpowiedzi znalazły się: „bo inni zachowują się podobnie” – 2 osoby oraz „bo pieniądze są potrzebne” – 2 osoby. W sumie uzyskano 65 odpowiedzi (niektóre osoby podawały kilka uzasadnień).

Kolejne pytanie dotyczyło podania przyczyn, dla których młodzi ludzie nie są skłonni naśladować swoich idoli w badanych obszarach. W sumie uzyskano 85 odpowiedzi. Prawie połowa nastolatków, która udzieliła odpowiedzi na to pytanie, dość mocno akcentuje swoją odrębność i promuje własne wzory zachowań – 40 młodych ludzi umotywoowało swoją postawę, twierdząc: „bo chcę być sobą” lub „bo jestem sobą”. Kafeteria innych odpowiedzi rozłożyła się dość równomiernie – 14 osób uważa, że takie zachowania są głupie, 9 osób – że to do nich nie pasuje. Również 9 osób stwierdziło, że nie jest to dla nich przykład do naśladowania. Wśród innych odpowiedzi znalazły się: „bo nie wszystkie zachowania gwiazd mi odpowiadają” – 6 osób, „bo narkotyki i alkohol niszczą zdrowie” – 6 osób, „nie wiem” – 1 osoba.

Zastanawiający jest fakt, że wśród podanych powyżej odpowiedzi nie znajduje się ani jedna, która wyraźnie wskazywałaby na patologiczny aspekt badanych obszarów. Jedyne sześć osób zwróciło uwagę na fakt, że alkohol oraz narkotyki są szkodliwe dla ludzkiego organizmu. Pytanie o świadomość patologii tych zachowań specjalnie nie znalazło się w kwestionariuszu ankiety – celem badania było bowiem sprawdzenie, czy młodzi ludzie sami dostrzegają ich niebezpieczeństwa. Analiza odpowiedzi wskazuje, że znacząca większość współczesnej młodzieży nie osadza tych zachowań w obrębie patologii. Taki rezultat zmusza do obalenia hipotezy, że młodzi ludzie są świadomi zagrożeń, jakie niosą ze sobą takie działania.

Aby w pełni poznać skalę zjawiska naśladowania negatywnych zachowań gwiazd popkultury przez współczesną młodzież, kwestionariusz ankiety zawierał pytania dotyczące tej kwestii również w odniesieniu do grupy rówieśniczej ankietowanych. W ten sposób uzyskano wyniki, dzięki którym można porównać sądy nastolatków dotyczące zarówno ich samych, jak i ich najbliższego otoczenia (przyjaciół, kolegów, dobrych znajomych). Wiadomym jest fakt, że grupa rówieśnicza (szczególnie w okresie adolescencji) wywiera ogromny wpływ na rozwój jednostki. Akceptacja w jej kręgu oznacza jednak konieczność dostosowania się do wartości, norm oraz wzorów, jakie grupa uznaje za słuszne. Młody człowiek, jeżeli chce być członkiem danej „paczki”, musi przyjąć i uznać za własne charakterystyczne dla grupy: styl ubioru, zachowania, a także przekonania i sądy¹⁸. Porównanie odpowiedzi nastolatków dotyczące naśladowania interesujących obszarów przez nich samych oraz przez ich przyjaciół ukaże właściwy obraz badanego zjawiska.

¹⁸ P. Piotrowski, dz. cyt., s. 29.

Pierwsze pytanie dotyczące grupy rówieśniczej odnosiło się do samego faktu posiadania idoli wśród przyjaciół badanej młodzieży. Udzielone odpowiedzi wskazują, że ponad 80% ankietowanych nastolatków uważa, że ich znajomi mają swoje ulubione gwiazdy – idoli (94 osoby, czyli 86,24% ogółu wyborów). Porównując ten wynik z odpowiedziami udzielonymi na pierwsze pytanie kwestionariusza ankiety („Czy masz swoje ulubione gwiazdy – idoli?”), można zaobserwować wyraźny wzrost odpowiedzi pozytywnych (o 16,52 punktu procentowego). Taki rozkład wyników utwierdza w przekonaniu, że znacząca część młodzieży posiada ulubione postacie wśród współczesnych gwiazd popkultury.

Drugie pytanie odnosiło się do sądów dotyczących zjawiska naśladowania idoli przez znajomych badanej młodzieży. Analogicznie jak w pytaniu czwartym ankiety („Czy zdarza Ci się naśladować wybrane zachowania swoich idoli?”) ankietowani mieli do wyboru trzy odpowiedzi: „tak”, „nie” lub „czasami”. Dokonane wybory zdecydowanie różnią się od odpowiedzi udzielonych na pytanie dotyczące samych badanych – 27 osób (24,77% ogółu badanych) udzieliło odpowiedzi „tak” (poprzednio 6 osób, co daje wzrost o 19,27 punktu procentowego). Odpowiedź „nie” wskazało 21 badanych (19,27%, czyli spadek o 39,45 punktu procentowego). Najwięcej wyborów otrzymała odpowiedź „czasami” – 61 osób (55,96% – wzrost o 20,18 punktu procentowego).

Różnice uzyskane poprzez zestawienie odpowiedzi udzielonych na te pytania pozwalają wysunąć przypuszczenie, że część badanych nie do końca szczerze odpowiadała na pytanie dotyczące ich samych. Jak już wcześniej zostało wspomniane, najprawdopodobniej wynika to z faktu, że obszary objęte badaniem należą do osobistych odczuć młodych ludzi. Dodatkowo okres adolescencji wyraźnie uwypukla potrzebę indywidualizacji jednostki – świadczy o tym znacząca liczba odpowiedzi negatywnych udzielonych w pytaniu dotyczącym naśladowania idoli przez samych badanych, jak również ukazane powody takich wyborów (zaprezentowane na histogramie ósmym). Jeżeli jednak pytanie nie dotyczy bezpośrednio ankietowanego, lecz jego rówieśników, co eliminuje powyższe przeszkody, wyniki ulegają zdecydowanej zmianie i dają możliwość potwierdzenia hipotezy, w której założono, że młodzi ludzie naśladowują niektóre zachowania współczesnych gwiazd.

Aby uzyskać pełny obraz badanego zjawiska, ankietowani zostali poproszeni o wskazanie, czy ich rówieśnicy wzorują się na swoich idolach w wybranych zachowaniach – nadmiernej dbałości o własne ciało, która może przerodzić się w anoreksję i bulimię; spożywaniu alkoholu; używaniu narkotyków; kontaktach intymnych z partnerem/partnerami; agresji oraz nastawieniu na pieniądze i własną osobę (analogicznie jak we wcześniejszym pytaniu, które dotyczyło jednak samych badanych).

Jak wynika z przedstawionych danych, w większości przypadków pozytywne wybory wynoszą ponad 50% (dbałość o swoje ciało – 62,39%; spożywanie alkoholu – 53,21%; kontakty seksualne z partnerem/partnerami – 50,46%; wybuch agresji – 52,29%; konsumpcjonizm i egocentryzm – 61,47%). Wyjątek stanowi „używanie narkotyków”, gdzie tylko 40 osób (36,70%) udzieliło odpowiedzi twierdzącej.

Również w tym przypadku uzyskane odpowiedzi pozostają w dużej rozbieżności z wynikami uzyskanymi na pytanie dotyczące tego samego aspektu, ale odnoszące się bezpośrednio do respondentów. Największą różnicę wykazują odpowiedzi dotyczące na-

śladowania idoli w kwestii wybuchów agresji – 34,86 punktu procentowego. Świadczy to z jednej strony o dużych pokładach agresywności wśród młodych ludzi oraz braku umiejętności kontrolowania swoich stanów emocjonalnych, z drugiej zaś strony – o braku świadomości takich zachowań (niewielka liczba respondentów udzieliła pozytywnej odpowiedzi na to pytanie w stosunku do samych siebie).

Duże różnice daje się również zauważyć w obszarach związanych z nadużywaniem alkoholu oraz narkotyków – odpowiednio 27,52 i 24,77 punktu procentowego. Zapewne wynika to z faktu, że właśnie te dwie płaszczyzny są najmniej akceptowane społecznie spośród wszystkich objętych badaniem, co determinowało wybory ankietowanych.

Równie znaczącą różnicę odnotowano w odpowiedziach dotyczących konsumpcyjnego i egocentrycznego stylu życia (26,61 punktu procentowego). Według respondentów aż 61,47% ich znajomych prezentuje takie wartości w życiu codziennym. Uzyskany wynik nie pozwala myśleć pozytywnie o przyszłych pokoleniach. Konsumpcjonizm implikuje egocentryzm, który niesie ze sobą groźne skutki społeczne, „mający więcej” zajmują bowiem w strukturze społecznej wyższą pozycję. Związane jest to z równoczesnym zanikiem altruizmu, empatii, rozluźnieniem, a nawet zanikiem więzi społecznych. Prowadzić to może do rozwoju szeregu patologii, takich jak kradzieże, rozboje, morderstwa, ale również do molestowania fizycznego czy psychicznego lub mobbingu.

Niewiele mniejsza różnica występuje w ocenie wpływu zachowań gwiazd na kontakty seksualne młodzieży (21,10 punktu procentowego). Aż 36,70% badanych uważa, że ich znajomi wzorują się na swoich idolach podczas kontaktów intymnych ze swoimi partnerami. Niekoniecznie musi prowadzić to do zachowań patologicznych, jednak biorąc pod uwagę częstotliwość i rodzaj przekazywanych przez media informacji dotyczących tej sfery wśród celebrytów, należy zwrócić baczniejszą uwagę na zachowania seksualne młodzieży.

Stosunkowo niewielki wzrost pozytywnych wyborów odnotowano w obszarze dbałości o swoje ciało – 6,43 punktu procentowego. Jak już wcześniej zaznaczono, wynika to zapewne z faktu, że idea dbania o swoje ciało sama w sobie nie jest niczym naganym, a wręcz przeciwnie – jest godna naśladowania. Ponieważ jednak bardzo łatwo jest przekroczyć granicę między zdrową a patologiczną dbałością o swoją fizyczność, należy uważnie obserwować zachowania młodzieży w tej dziedzinie. Tylko wtedy będzie można rozpocząć działania resocjalizacyjne w odpowiednim momencie.

Dotychczasowy etap badań pozwolił poznać opinie młodych ludzi na temat naśladowania zachowań idoli przez współczesną młodzież. Aby otrzymać jednak szerszy obraz badanego zjawiska, poproszono o wyrażenie swoich sądów również nauczycieli, wychowawców oraz pedagogów ankietowanych nastolatków. Badania przeprowadzono w formie wywiadu skategoryzowanego, a odpowiedzi respondentów zapisano na formularzu kwestionariusza wywiadu.

Już na wstępie należy zauważyć, że żaden z nauczycieli nie zanegował faktu naśladowania zachowań idoli przez współczesną młodzież. Na pytanie „Czy młodzi ludzie naśladowują zachowania swoich idoli – gwiazd popkultury?” nauczyciele odpowiadali: „Jeżeli kogoś naśladowają, to na pewno nie swoich rodziców. Nie posiadam wystarczającej wiedzy z zakresu współczesnej popkultury, by stwierdzić, kogo konkretnie naśladowują,

ale pospolitość pewnych zachowań każe sądzić, że tak właśnie jest”¹⁹ (nauczycielka języka angielskiego); „Wielu spośród moich wychowanków – tak. Oczywiście zdarzają się osoby, które mają własny styl, obraz siebie, ale są to wyjątki” (pedagog szkolny); „Młodzi ludzie bardzo chcą upodobnić się do swoich idoli (wokaliści, aktorzy, *celebrities*). Przejmują ich zachowania, poglądy, lecz głównie naśladowują ich styl ubierania się lub mówienia” (polonistka). Wszystkie udzielone odpowiedzi potwierdzały – w mniej lub bardziej obszerny sposób – powszechne występowanie tego zjawiska, co pozwala po raz kolejny potwierdzić pierwszą hipotezę założoną w procesie badawczym.

W następnym pytaniu nauczyciele zostali poproszeni o rozwinięcie interesującego tematu poprzez opisanie obserwacji dotyczących obszarów, w których przejawia się badane zjawisko. Odpowiedzi ukazały szereg przymiotów: modę, fryzury, makijaż, słownictwo, prezentowane wartości czy charakterystyczne zachowania. „Młodzi ludzie często powielają zachowania »gwiazd«. Objawia się to w stylu bycia, ubierania się, powtarzania zdań – cytują je czy używają słów piosenek, nawet w pisaniu wypracowań” – stwierdza nauczycielka angielskiego. „Właściwie w każdym aspekcie można znaleźć naśladownictwo. Poczynając od ubioru, fryzury czy makijażu, poprzez charakterystyczne słownictwo, po zachowania. Niestety również te, które nie powinny być społecznie akceptowane (np. palenie papierosów, alkohol, narkotyki, wolność seksualna)” – pedagog szkolny. „Współczesna młodzież przejmuje głównie wzorce dotyczące kultury materialnej, stara się przede wszystkim upodobnić do idoli fizycznie. Niestety, gwiazdy popkultury często prezentują nieetyczne zachowania, które także w dużej mierze są powielane” – polonista. „Brak pohamowań w kontaktach z płcią przeciwną, obnoszenie się ze swoją seksualnością, palenie papierosów oraz picie alkoholu, agresja, wandalizm, arogancja, wulgarnie słownictwo, brak szacunku dla osób starszych” – nauczyciel przy sposobieniu obronnego. Cytowane wypowiedzi ukazują wieloaspektowość oraz potwierdzają powszechność takich zachowań.

Znając opinie nauczycieli dotyczące badanego zjawiska, należy poznać również sądy dotyczące jego powodów. Poznaniu temu służyło pytanie trzecie kwestionariusza wywiadu. Według respondentów głównymi przyczynami są zmiany, jakie zachodzą we współczesnym świecie, moda i władza mass mediów połączone ze specyfiką okresu dojrzewania, buntu pokoleniowego, szukania sensu życia i własnego „ja”. „Wszechobecny w mediach wizerunek młodego, wysportowanego, przystojnego, przedsiębiorczego, ostentacyjnie wyluzowanego młodzieńca (wiecznie młodej i atrakcyjnej, niezależnej karierowiczki). Powszechna indoktrynacja (także w mediach) nawet pięcio-, sześćioletnich dzieci, przygotowująca je do »odpowiedzialnej« roli konsumenta. Brak w otoczeniu dzieci i młodzieży idoli i wzorców pozytywnych, brak więzi z rodzicami (emocjonalnej, opartej na obustronnym szacunku)” – to główne powody występowania zjawiska naśladowania gwiazd popkultury w opinii nauczycielki języka angielskiego. „Podążanie za modą, chęć akceptacji przez swoje środowisko lub próba zwrócenia na siebie uwagi. Postawa »popatrzcie na mnie«. Większość młodych ludzi ma złudne przekonanie, że sta-

¹⁹ Wszystkie przytoczone cytaty pochodzą z kwestionariuszy wywiadów przeprowadzonych z nauczycielami w kwietniu 2009 r.

ją się przez swoje naśladownictwo kimś wyjątkowym” – nauczycielka geografii. „Sądzę, że powodem są zmiany, jakie zachodzą we współczesnym świecie – liberalizacja zachowań, przewartościowanie ideologiczne, upadek dotychczasowych wzorców. Oczywiście również konsumpcja – wszechogarniająca, która coraz częściej staje się sensem życia” – pedagog szkolny. Podobnie ujmuje to nauczycielka biologii: „Idole nastolatków pokazują takie zachowania publicznie, więc uczniowie nie widzą w tym nic złego”. Polonistka zwraca natomiast uwagę na wygodnictwo młodzieży: „Sami młodzi ludzie przyznają, że powodem tego są naiwność i lenistwo. Młodzież wierzy w to, co jest prezentowane w mediach. Łatwiej jest przejąć coś, co już zostało wymyślone, niż wykreować własny styl, którego prezentowanie może nas narazić na porażkę”. Te wypowiedzi są potwierdzeniem słuszności drugiej hipotezy, według której moda oraz chęć zaimponowania rówieśnikom mają wpływ na zjawisko naśladowania idoli przez młodzież. Ukazują jednocześnie szereg innych przyczyn, które wpływają na jego powszechność.

W ostatnim pytaniu nauczyciele zostali poproszeni o wyrażenie sądów na temat świadomości młodzieży, dotyczącej patologii niektórych zachowań lansowanych przez współczesne gwiazdy popkultury. Z uzyskanych odpowiedzi wynika, że młodzi ludzie nie zastanawiają się nad tym aspektem takich zachowań – uważając je za normę i atrakcyjny kanon. Polonistka zauważa: „Młodzież często bezkrytycznie przejmuje wzorce lansowane przez gwiazdy popkultury, nie zastanawia się nad kwestiami moralnymi. Młodzież w tej kwestii podąża za modą, nie ujmuje tego w kategoriach patologii, którą uznaje za zjawisko obce i odległe, które ich nie dotyczy”. Nauczyciel fizyki twierdzi: „młodzi ludzie są bezrefleksyjni, nie analizują sposobu zachowań idoli, robią to, co inni”, a nauczycielka geografii rozwija tę myśl: „Nie mają takiej świadomości. Ślepo podążają za trendami, a co gorsza niektóre zachowania postrzegają jako normę”. Pogląd ten potwierdza pedagog szkolny: „wydaje mi się, że w obecnych czasach zmieniły się zachowania uznawane za patologiczne, czyli takie, które odbiegają od akceptowanej normy i wymagają podjęcia działań resocjalizacyjnych. Popularność »piwka« czy »jointa« staje się niestety normą, więc nic dziwnego, że nie jest to patologia dla młodzieży”. Nauczycielka języka angielskiego winą za taki stan rzeczy obarcza specyfikę współczesnego świata: „Jak mogą mieć tę świadomość, skoro to, co ewidentnie nienormalne, jest lansowane jako normalne, a nawet godne pochwały? Bycie nienormalnym przysparza przecież splendoru i nie przeszkadza w zdobywaniu ogromnej fortuny”.

Z przytoczonych wypowiedzi wyłania się dość smutny obraz współczesnego nastolatka – bezrefleksyjnego, ślepo podążającego za modą i wartościami lansowanymi przez media. Należy jednak zaznaczyć, co podkreślali wszyscy pedagodzy, że ich wypowiedzi nie dotyczyły wszystkich młodych ludzi – wśród swoich wychowanków mają bowiem szereg sympatycznych, kulturalnych i wartościowych uczniów, którzy sami kształtują swoją osobowość.

Analiza zebranego materiału pozwoliła potwierdzić większość założonych hipotez. Młodzi ludzie w znaczącej większości naśladowują zachowania swoich idoli. Niestety również te, które nie są społecznie akceptowane. Co prawda młodzież w większości nie potwierdziła faktu naśladowania gwiazd przez nich samych, ale jednocześnie przyznała,

że wielu spośród ich rówieśników tak właśnie postępuje. Potwierdzili to również wychowawcy, którzy byli zgodni co do powszechności tego zjawiska.

Rozpatrując odpowiedzi dotyczące motywów takiego postępowania, potwierdzenie uzyskała druga hipoteza, według której wpływ na taki stan rzeczy ma przede wszystkim moda oraz chęć zaimponowania rówieśnikom. Wśród wskazań często pojawiały się argumenty dotyczące tych aspektów. Pedagodzy zwrócili również uwagę na lenistwo i wygodę współczesnej młodzieży (potwierdziła to zresztą sama młodzież, podając argument dotyczący gotowych wzorów zachowań) oraz specyfikę obecnych czasów, gdzie wartości uniwersalne zostają zastąpione walką o gromadzenie dóbr materialnych. Wychowawcy zwrócili również uwagę na osłabienie więzi emocjonalnej pomiędzy rodziną a nastolatkiem. Prawdą jest bowiem, że coraz częściej kolejny prezent ma zrekompensować brak procesów wychowawczych i rodzicielskiej opieki.

Opracowując metodologiczne podstawy, założono, że kluczowe znaczenie ma rodzaj powielanych zachowań. Rozpatrując uzyskane odpowiedzi, nie można się jednak z tym zgodzić. Zarówno uczniowie, jak i ich nauczyciele nie wskazali żadnych obszarów, których młodzież nie chciałaby naśladować. Różnorodność płaszczyzn, które są powielane przez nastolatków, pozwala sądzić, że tak właśnie jest. Młodzi ludzie asymilują sposób ubioru, fryzury, makijaż, mimikę, gesty, słownictwo oraz zachowania swoich idoli, co niestety jest niepokojącym zjawiskiem. Można wnioskować, że jedynym ograniczeniem są samoistne bariery (np. geograficzna czy materialna).

Analizując badane zjawisko przez pryzmat poszczególnych zmiennych, uzyskano częściowe potwierdzenie kolejnej hipotezy. Zakładała ona wpływ wieku, płci, a także indywidualnych zainteresowań oraz sposobu spędzania wolnego czasu w domu rodzinnym i grupie rówieśniczej na zjawisko naśladowania idoli. Wśród zmiennych niezależnych tylko wiek ma znaczenie dla asymilacji zachowań. Płeć nie odgrywa w nim większej roli – prawie tyle samo dziewcząt i chłopców opowiedziało się za naśladowaniem lub częściowym naśladowaniem swoich idoli. Biorąc pod uwagę zmienne zależne, można potwierdzić prawdziwość założonej hipotezy. Zarówno sposób spędzania wolnego czasu (szczególnie wśród rówieśników), jak również posiadane hobby ma znaczenie w procesach autoadaptacyjnych. Osoby, które mniej czasu spędzają w domu rodzinnym, jak również te, których zainteresowania skupione są wokół zabaw (kluby, dyskoteki), mody i spotkań z przyjaciółmi, dużo częściej naśladowują swoich idoli. Wynika to zapewne z potrzeby bycia modnym i atrakcyjnym, dzięki czemu jednostka jest akceptowana w obrębie danej grupy społecznej.

Ostatnia hipoteza przewidywała, że młodzi ludzie mają świadomość patologii niektórych zachowań prezentowanych przez gwiazdy. Niestety, analizując wyniki badań, nie można potwierdzić tego założenia. Ani jeden nastolatek nie dostrzegł tego aspektu – kilku stwierdziło tylko, że alkohol i narkotyki niszczą zdrowie. Żaden z badanych nie wskazał na psychiczne czy społeczne skutki takich zachowań. Nauczyciele również nie potwierdzili tej hipotezy – w ich opiniach młodzież nie ma tej świadomości. Kopiuje wzorce bezrefleksyjnie, nie analizując ich skutków. Dodatkowym czynnikiem jest powszechność takich zachowań, przez co przestają one szokować, stając się czymś naturalnym, zwyczajnym.

Kończąc rozważania na temat naśladowania negatywnych zachowań idoli przez współczesną młodzież, należy zaznaczyć, że nie można pozostać obojętnym wobec uniwersalizacji tego zjawiska. Nie jest to łatwe, szczególnie w dobie upadku dotychczasowych autorytetów, ale nie znaczy to, że nie należy próbować tego zmienić. Duża odpowiedzialność w tej kwestii spoczywa zarówno na rodzicach, jak i nauczycielach młodzieży. Jednak bez wsparcia całego środowiska proces ten nie zostanie powstrzymany.

Bibliografia

Andrychiewicz A., *Dylematy współczesnego wychowania*, <http://www.literka.pl/modules.php?name=News&file=article&sid=11397>, stan z 27 lipca 2008 r.

Aronson E., *Człowiek istota społeczna*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2002.

Godzic W., *Przyjemność*, [w:] W. Godzic, *Oglądanie i inne przyjemności kultury popularnej*, Kraków: Wydawnictwo Universitas, 1996.

Godzic W., *Znani z tego, że są znani. Celebryci w kulturze tabloidów*, Warszawa: Wydawnictwo Akademickie i Profesjonalne, 2007.

Gryniuk I., *Wspomaganie rozwoju u uczniów szkoły średniej jako próba przeciwdziałania patologii społecznej*, [w:] A. Margasiński, B. Zajęcka (red.), *Psychologia i psychoprophylaktyka*, Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls, 2000.

Kalinowski M., *Formy, metody i środki wychowania resocjalizującego*, [w:] B. Urban, J. M. Stanik (red.), *Resocjalizacja*, t. 1, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2007.

Łobocki M., *ABC wychowania*, Lublin: Wydawnictwo UMCS, 1999.

Łobocki M., *Teoria wychowania w zarysie*, Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls, 2005.

Obuchowska I., *Psychologia rozwojowa dla rodziców. Okres dorastania*, Warszawa: Nasza Księgarnia, 1983.

Pawelec R., *Słownik wyrazów obcych i trudnych*, Warszawa: Wydawnictwo Wilga, 2003.

Piotrowski P., *Subkultury młodzieżowe. Aspekty psychospołeczne*, Warszawa: Wydawnictwo Żak, 2003.

Zasępa T., *Media, człowiek, społeczeństwo: doświadczenie europejsko-amerykańskie*, Częstochowa: Wydawnictwo Święty Piotr, 2002.

http://audyt.gemius.pl/plotki_analiza_1.php, stan z 1 sierpnia 2008 r.

<http://encyklopedia.pwn.pl/haslo.php?id=3913877>, stan z 25 czerwca 2008 r.

http://www.wirtualnemedi.pl/article/2308742_Ktore_gazety_i_czasopisma_sa_naj_popularniejsze.htm, stan z 23 lipca 2008 r.